

OUD-CHARLOIS EN WIELEWAAL

Wijkidentiteit(en)

oud-charlois en wielewaal

Wijkidentiteit(en)

In samenwerking met
Wijkraad Oud-Charlois en Wielewaal

Rotterdam, december 2022

INTRODUCTIE

Voor u ligt een rapportage over de identiteit(en) van de Rotterdamse wijken Oud-Charlois en Wielewaal. Het doel hiervan is de ondersteuning van de nieuwe wijkraad in het opstellen van het Wijkakkoord, onderdeel van het nieuwe bestuursmodel 'Wijk aan Zet'. Een wezenlijk element hiervan is het in kaart brengen van een 'beeld van de wijk', op basis waarvan concrete opgaven geformuleerd kunnen worden. Omwille van de ondersteuning van het gesprek hierover – en om een collectieve uitgangspositie te creëren – zijn Veldacademie en Stichting Wijkcollectie gevraagd dit beeld in de vorm van de 'identiteit van de wijk' in kaart te brengen. Het vertrekpunt hiervoor is de beleving van bewoners, ondernemers en andere wijkgebruikers. Welke aspecten dragen vanuit hun perspectief bij aan de identiteit van de wijk?

Identiteit(en) van de wijk

In dit onderzoek naar de identiteit van de wijk is het uitgangspunt niet een enkelvoudige identiteit, maar meerdere identiteiten. De meeste wijkraden hebben in formele zin meerdere wijken onder hun hoede. 'De wijk' is daarom binnen elke wijkraad een begrip met uiteenlopende betekenis en invulling. Tegelijkertijd kan één wijk in de beleving van wijkgebruikers ook meerdere identiteiten hebben. Om al deze identiteiten een plek te geven in dit onderzoek – van een eenduidig beeld over de wijk tot uiteenlopende beelden – wordt de term 'identiteit(en)' gebruikt.

Onderzoeksmethode

Voor dit doeleinde is een onderzoeksmethode ontwikkeld aan de hand waarvan informatie, verhalen en beelden over de identiteit(en) van Oud-Charlois en Wielewaal zijn verzameld. Deze methode gaat uit van verschillende invalshoeken en stemmen, geïnspireerd op de gelaagdheid van het concept identiteit.

Als startpunt zijn bestaande gemeentelijke profielen over de wijken geraadpleegd. Vervolgens is de beleving van wijkgebruikers over de wijk opgevraagd via een digitale vragenlijst die werd verspreid via Mijn Rotterdam. Aansluitend vond een workshop met de wijkraad plaats.

Door de opbrengsten uit deze invalshoeken met elkaar in verbinding te brengen, ontstaat er een gelaagd beeld: de identiteit(en) van de wijk. De rode draad die daarin zichtbaar wordt is door Veldacademie weergegeven in een wijkanalyse. In lijn daarmee heeft Stichting Wijkcollectie zes verhalen in beeld gebracht, aangedragen door wijkgebruikers.

Gedeelde beleving als identiteit

Deze selectie van verhalen is klein ten opzichte van het eindeloos aantal verhalen dat Oud-Charlois en Wielewaal kent. Toch zijn deze verhalen exemplarisch voor de identiteit(en) van de wijken, juist omdat zij – met de nuances en grijsinten inbegrepen – door de wijkgebruikers zijn ingebracht. De identiteit van de wijk is te vinden in de gedeelde beleving van haar gebruikers.

INHOUDSOPGAVE

1	BEELD VAN DE WIJK	11
	Beeld van de wijk	12
	Over het onderzoek	18
2	VERHALEN	21
01.	Groenteboer Dirk Verheij	22
02.	Speeltuin de Waal	26
03.	Stichting B.a.d.	28
04.	Hennie Hoogkamer	32
05.	Ria van der Torre	36
06.	De Nieuwe Nachtegaal	38
3	VERHALENWANDELING	42
	COLOFON	46

BEELD VAN DE WIJK OUD-CHARLOIS EN WIELEWAAL

BEELD VAN DE WIJK

Oud-Charlois en Wielewaal zijn groene woonwijken met een historisch karakter, gelegen naast de haven en dankzij de Maastunnel dichtbij het stadscentrum. Het zijn wijken waar bewoners trots op zijn en waar door creatieve bewoners en kunstenaars kleur aan wordt gegeven. In Oud-Charlois en de Wielewaal bevinden veel bewoners zich in kwetsbare posities maar staat men voor elkaar klaar en krijgt iedereen een kans. bewaakt moeten worden.

Wielewaal en Oud-Charlois: anders maar toch verbonden

De Wielewaal en Oud-Charlois zijn op het eerste gezicht behoorlijk uiteenlopende wijken, vooral qua ruimtelijke inrichting en woningbouw zijn er duidelijke verschillen te zien maar ook als het gaat om bevolkingsopbouw. Ook bewoners ervaren het als twee aparte gebieden met elk hun eigen karakter en sociale netwerken. Toch zijn er ook kenmerken die de wijken blijken te delen: de creativiteit van het individu, saamhorigheid en trots.

Stichting B.a.d.

Durven en doen: wijken vol creativiteit

Oud-Charlois en Wielewaal zijn wijken waar het individu de ruimte krijgt (of pakt) om zich creatief te uiten. Bewoners durven en doen. Ze nemen controle over hun leefomgeving en proberen deze te verfraaien. Een mooi voorbeeld hiervan is het Arie Berkelaarpad, een door een bewoner volledig zelf onderhouden en aangelegd moeraspad, gelegen aan de zuidkant van Oud-Charlois. Ook in de Wielewaal zijn vele kunstuitingen zichtbaar in de straten. Zo is er een bewoner die in zijn tuin een open atelier heeft met zelf gemaakte kunstwerken. En zijn er veel muurschilderingen zichtbaar in de wijk, met name op woningen die door de geplande sloop leegstaan.

“Sinds 35 jaar hebben kunstenaars en hun gezinnen de weg gevonden naar Oud-Charlois en is er rondom hen een hecht netwerk van ongeveer 500 actieve bewoners ontstaan die veel tijd en energie steken in gezamenlijke projecten, de buitenruimte, onderwijs en vrije tijd.”

Bewoner via online vragenlijst

VRAGENLIJST WIJKGEBRUIKERS

Om zoveel mogelijk perspectieven te krijgen op de wijkidentiteit(en), is een vragenlijst uitgezet via digitaal participatieplatform Mijn Rotterdam. In de vragenlijst konden bewoners en wijkgebruikers allereerst een beschrijving van de wijk achterlaten. Daarin lieten ze vaak al duidelijk merken hoe zij hun wijk beleven en waarderen. Is het er prettig wonen? Wat zijn kwaliteiten in de wijk of juist pijnpunten? Hoe is de sfeer en het contact met medebewoners? Hoe is de openbare ruimte? Wat maakt hun wijk

speciaal? Daarnaast had de vragenlijst als doel om van een brede groep bewoners te weten te komen welke plekken, personen en activiteiten volgens hen de wijk karakter geven. Bewoners hebben daarbij op een kaart aangegeven waar in de wijk deze personen, plekken en activiteiten te vinden zijn en hoe onze wijkreporters deze konden bereiken. In Oud-Charlois en Wielewaal hebben in totaal 116 bewoners de vragenlijst ingevuld en zo hun bijdrage geleverd aan de wijkbeschrijving in deze rapportage.

“Een problematische wijk met een geweldige schat aan mogelijkheden, mits de juiste beslissingen worden genomen. Alles behalve gentrification: indien de kunstenaars moeten vertrekken is Oud Charlois ten dode opgeschreven.”

Bewoner via online vragenlijst

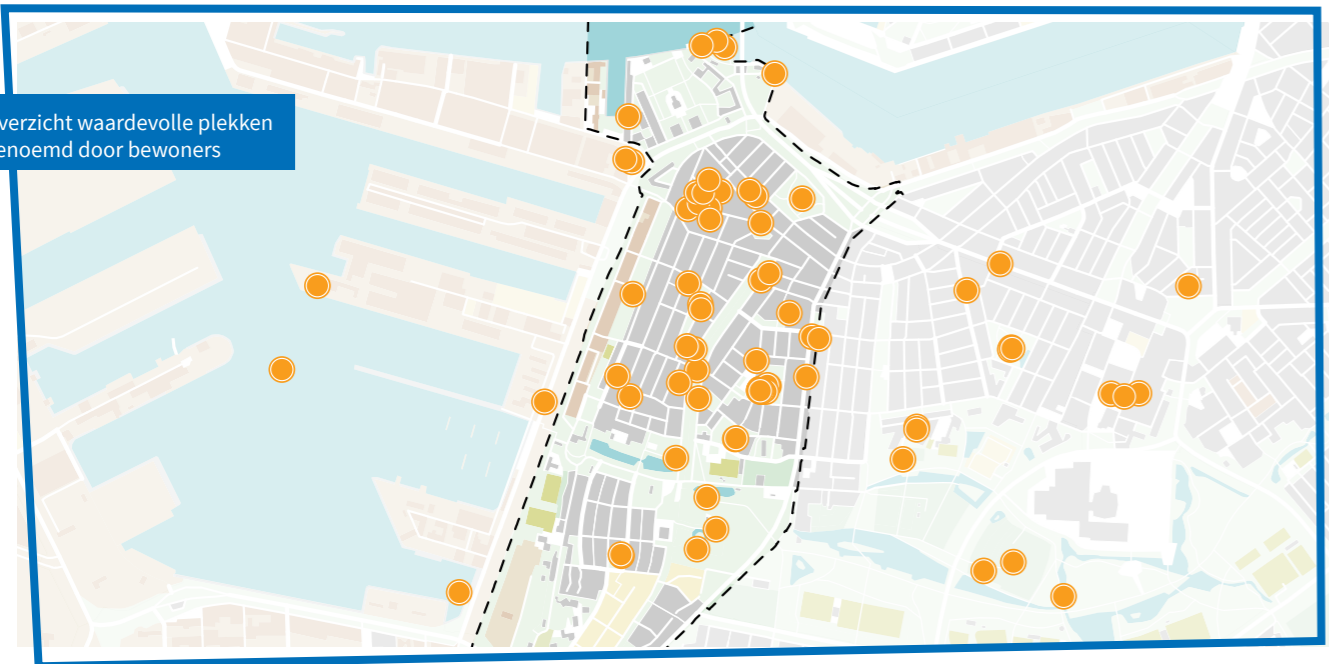
Het gebied heeft ook een aantrekkingskracht op professionele kunstenaars, al decennia vestigen zij zich in Oud-Charlois. Met name aan de Gouwstraat en Wolphaertstraat bepalen veelal publiek toegankelijke ateliers het straatbeeld, zoals die van W1555, varia en Available and The Rat. Elders in de wijk is Stichting B.a.d. reeds jaren actief. De uitingen van de kunstenaars zijn met regelmaat ook op straat in de wijk te zien, en er worden activiteiten georganiseerd waar andere bewoners van mee kunnen profiteren. Ieder heeft zijn eigen mening over de kunstwerken maar dat de creatievelingen (professioneel of bewoner) karakter en kleur geven aan de wijken staat vast.

In grootstedelijke processen is de komst van kunstenaars vaak een voorbode van gentrificatie in een wijk. In Oud-Charlois heeft deze ontwikkeling in de beleving tot op heden slechts beperkt plaatsgevonden. De kunstenaars vestigen zich langdurig, zijn een onderdeel van het wijknetwerk en hebben binding met de wijk. Inmiddels zijn wel de eerste ‘hippe’ horecazaken in de wijk geopend, een volgend signaal dat gentrificatie op de loer ligt? De komst hiervan wordt door bewoners verschillend ervaren. Waar meer horeca voor de een langgekoesterde toevoeging aan de wijk is die zorgt voor levendigheid en ontmoeting, is het voor de ander een signaal dat de wijk ongewenste veranderingen staat te wachten.

Historie en groen: wijken met ruimtelijke kwaliteit

Met de haven aan de westzijde van de wijken en zicht op de skyline van Rotterdam vanuit het Dokhavenpark zijn de vergezichten vanuit Oud-Charlois en Wielewaal inspirerend. Maar ook de wijken zelf hebben sterke ruimtelijke kwaliteiten die het gebied voor bewoners doen aanvoelen als een dorpse buitenwijk van de stad. Zo is met name in Oud-Charlois de historie van het gebied nog erg zichtbaar. De molen en boerderij aan de Kromme Zandweg en de oude dorpskern met de Oude Kerk tonen hoe Oud-Charlois door de jaren heen is ontwikkeld en geven het gebied karakter. Daarnaast zijn er mooie groenstroken in de vorm van de Boergoensevliet. In de Wielewaal is het groen nog sterker aanwezig, deze wijk voelt voor bewoners als een echte oase met veel kalmte waar men letterlijk de vogels hoort fluiten.

Overzicht waardevolle plekken benoemd door bewoners

“De Wielewaal is een van de mooiste wijken van Rotterdam. Ligt tegen het Zuiderpark aan en je bent zo in de Stad via de Maastunnel en Zuidplein.”

Bewoner via online vragenlijst

“Een mooie en rauwe Rotterdamse wijk met potentie, leuke connectie met de haven en dichtbij het centrum van de stad.”

Bewoner via online vragenlijst

Om nog meer te kunnen profiteren van het groen en de openbare ruimte zouden de overlast van verkeer in de wijken (met name in Oud-Charlois), het slechte onderhoud van woningen en straten en ruimtelijke blokkades tussen wijken en haven aandacht moeten krijgen.

“Helaas zijn er straten een doorgaande weg geworden en wordt er erg hard gereden. Ook het gebruik van de ondergrondse containers en zwerfvuil wordt een probleem.”

Bewoner via online vragenlijst

Trots en betrokken

Zowel in Oud-Charlois als in de Wielewaal zijn bewoners trots om tot hun wijken te behoren. Velen van hen identificeren zich eerder als Charloissers of Wielewaalers dan als Rotterdammers. Deze trots komt deels voort uit de eerder besproken kwaliteiten van de gebieden maar lijkt ook geboren uit een gevoel het met elkaar te moeten doen. Onder sommige bewoners leeft het idee dat ze in tegenstelling tot wijken aan de andere kant van de rivier, waar de gemeente in de beleving actiever zou zijn, veel zelf moeten ondernemen om hun wijk moeten verbeteren. Dit gevoel en een bijbehorend gebrek aan vertrouwen richting de overheid vertalen ze daadwerkelijk naar actie: ze zijn begaan bij de wijk en geven ook echt iets terug. Met name in de Wielewaal is deze saamhorigheid de laatste jaren enorm op de proef gesteld maar tegelijkertijd misschien wel versterkt. De geplande sloop in de wijk zorgt voor veel samenwerking en veerkracht onder de bewoners die de strijd aangaan met projectontwikkelaar, woningcorporatie en gemeente en met alternatieve plannen komen.

“Prachtige jaren ‘30 wijk met veel potentie om hier een mooie wijk van te maken. ... Alleen Noord krijgt aandacht voor upgrades. Hier kan het net zo mooi zijn.”

Bewoner via online vragenlijst

Een andere motivatie voor de grote initiatiefbereidheid in Oud-Charlois en Wielewaal is dat bewoners zich willen afzetten tegen het imago dat op hun wijken, en heel Rotterdam-Zuid, geplakt wordt. In de wijken zijn uitdagingen helaas wel talrijk en ingrijpend, met name armoede zorgt ervoor dat veel bewoners in Oud-Charlois en Wielewaal het zwaar hebben. Maar de problemen die er zijn, zijn wel HUN problemen, en die bieden ze gezamenlijk het hoofd voor zover mogelijk. Eén individu kan daarin een groot verschil maken in de wijk. Bijvoorbeeld iemand als voormalig wijkagent Jan Pruim die zeer geliefd is in de Wielewaal en zelfs geëerd is met een eigen bankje in de wijk. Of groenteboer Dirk Verheij in Oud-Charlois, die werkt met compassie voor de medemens en bij wie iedereen zijn verhaal kwijt kan. Er zijn ook veel initiatieven in de wijken, zoals de Buurtwinkel in de Wielewaal of Wijkvereniging de Nieuwe Nachtegaal en Stichting Charlois aan de Vliet in Oud-Charlois. Een kwetsbaarheid bij veel van deze initiatieven zou wel zijn dat ze nog te veel afhankelijk zijn individuen en zo slechts in beperkte mate continuïteit hebben. Ook omdat ze dus lang niet altijd (financieel) ondersteund worden door institutionele partners.

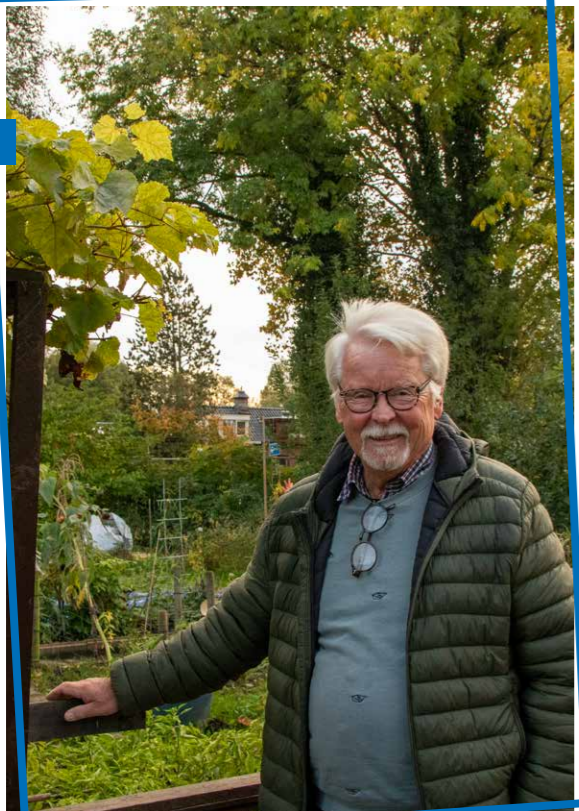

Ria

“De afgelopen vier jaar zijn er veel nieuwe hechtere straten ontstaan, meestal rond een paar actieve bewoners en gezinnen en dit groeit en krijgt navolging in andere straten.”

Bewoner via online vragenlijst

John

Omarmen van nieuwkomers

Het gevoel van betrokkenheid en saamhorigheid uit zich ook in het standpunt dat veel bewoners in lijken te nemen als het gaat om nieuwe bewoners of bewoners met andere (sociaal-culturele) achtergrond: iedereen verdient een kans. Met name Oud-Charlois heeft een zeer diverse bewonerssamenstelling, of in de woorden van een bewoner: “veel variatie in mensen in origine, ideeën en wat al niet meer”. Die bewoners gaan in het algemeen goed met elkaar om. Mogelijk worden mensen in eerste instantie weleens met argwaan of irritatie bekeken, maar dit slaat vrijwel altijd om in acceptatie. Een gevaar op dit front is wel dat er de laatste jaren veel huisjesmelkers in het gebied actief zijn, hun (tijdelijke) bewoners bevinden zich vaak in kwetsbare posities en hebben daardoor niet altijd even veel connectie met de wijk en zouden soms een onverschillige houding ten opzichte van hun leefomgeving hebben.

“Een saamhorige wijk, diverse nationaliteiten kunnen goed met elkaar overweg.”

Bewoner via online vragenlijst

“Boeiende, multiculturele en culturele wijk met veel initiatieven.”

Bewoner via online vragenlijst

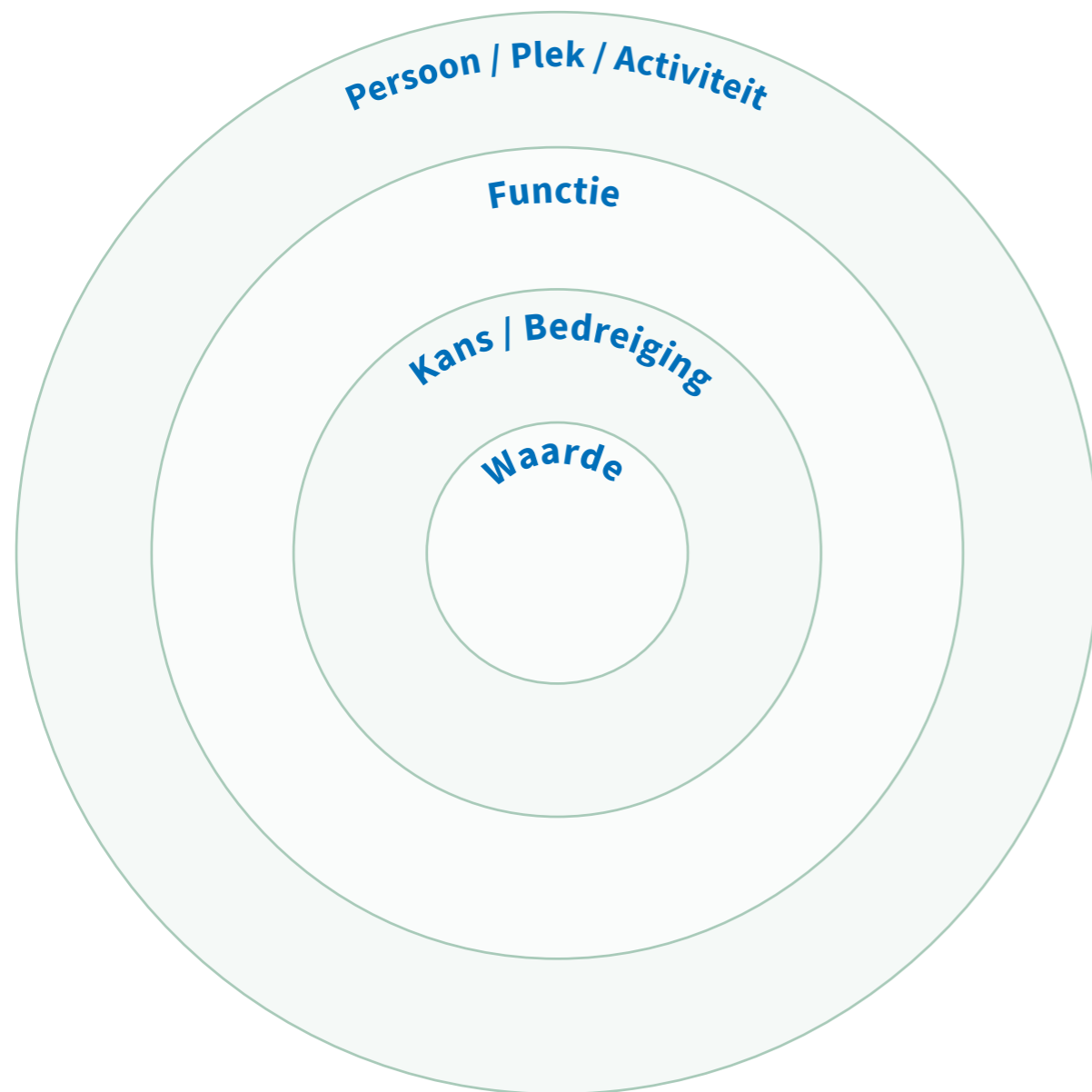
“Een fijne combinatie van diverse leeftijden, sociale klassen, opleidingsniveaus en culturele achtergronden.”

Bewoner via online vragenlijst

“Culturele, groene en diverse wijk met stads- en havenkarakter met goede verbinding naar het centrum middels de Maastunnel, nabij het Zuiderpark en Katendrecht met het pontje.”

OVER HET ONDERZOEK

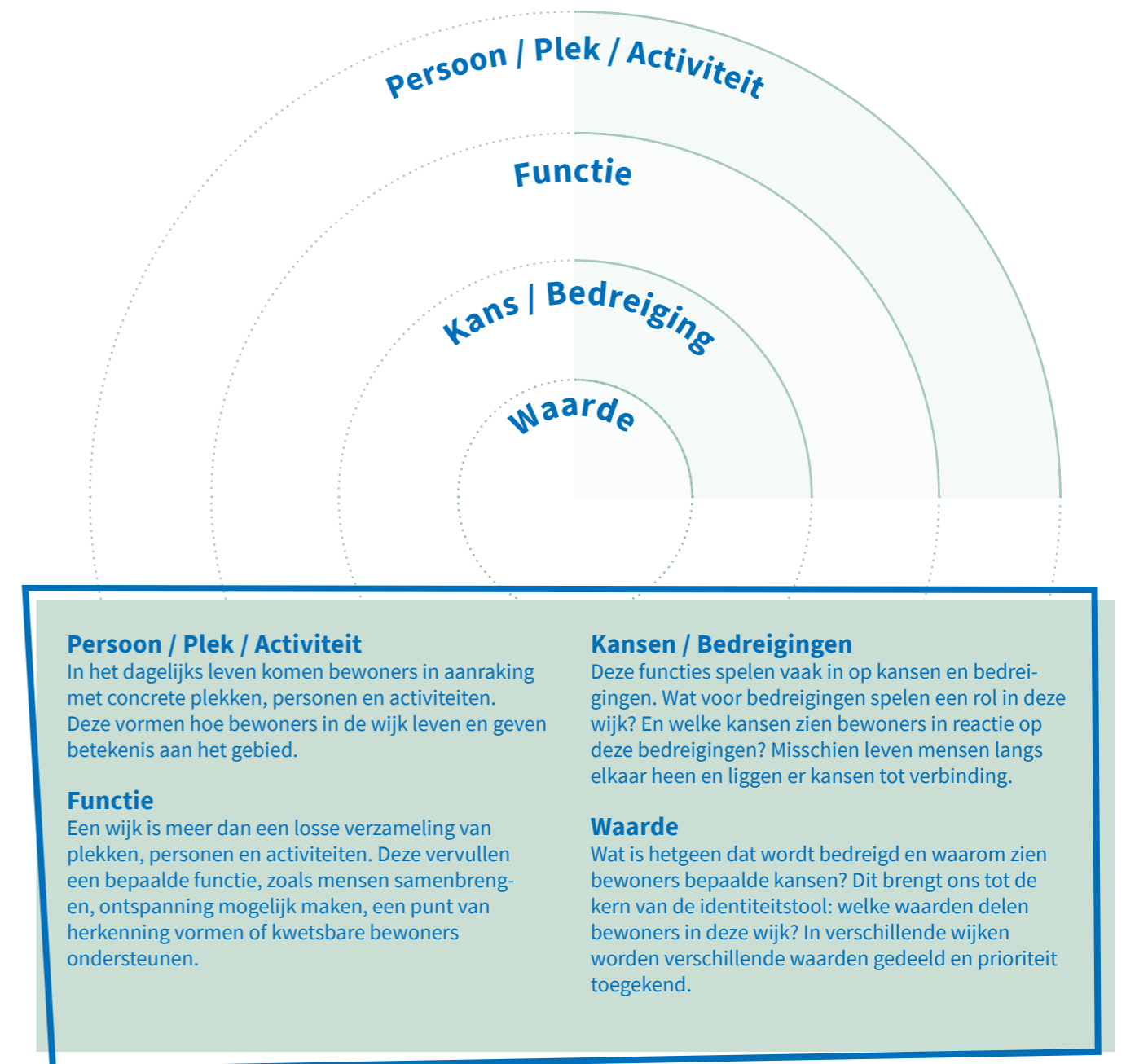

Methodiek

Om de identiteit(en) van de wijk in kaart te brengen is gebruik gemaakt van een gesprekstoel. Aan de hand van deze cirkelvormige tool, wordt het complexe begrip identiteit 'afgepeld' in vier lagen. Van concrete plekken, personen en activiteiten in de buitenste laag, tot de meer abstracte kern van de cirkel met gedeelde waarden. De beleving van bewoners vormt hierbij het startpunt.

De ingevulde tool is een snapshot van de wijkidentiteit(en) op dit moment door de ogen van bewoners. Dit beeld is per definitie onvolledig en in ontwikkeling; het is nooit af. Toch geeft het inzicht in identiteit(en) van een gebied. Wat vinden bewoners belangrijk en waarom? En hoe zien we dit terug in de wijk?

De cirkel kan op verschillende manieren gelezen worden. Zowel van buiten naar binnen als andersom. Plekken, personen en activiteiten zijn enerzijds een weerspiegeling van de onderliggende lagen. Ze worden gevormd door gedeelde waarden, kansen en bedreigingen van een wijk. Anderzijds zijn deze plekken, personen en activiteiten van invloed op de onderliggende lagen. Ze beïnvloeden hoe men in de wijk samenleeft en wat men belangrijk vindt. Deze relaties zijn niet altijd lineair; tussen de verschillende aspecten in de cirkel bestaan ook kruisverbindingen. Al deze verbindingen samen geven inzicht in de complexiteit van de identiteit(en) van de wijk.

Persoon / Plek / Activiteit

In het dagelijks leven komen bewoners in aanraking met concrete plekken, personen en activiteiten. Deze vormen hoe bewoners in de wijk leven en geven betekenis aan het gebied.

Functie

Een wijk is meer dan een losse verzameling van plekken, personen en activiteiten. Deze vervullen een bepaalde functie, zoals mensen samenbrengen, ontspanning mogelijk maken, een punt van herkenning vormen of kwetsbare bewoners ondersteunen.

Kansen / Bedreigingen

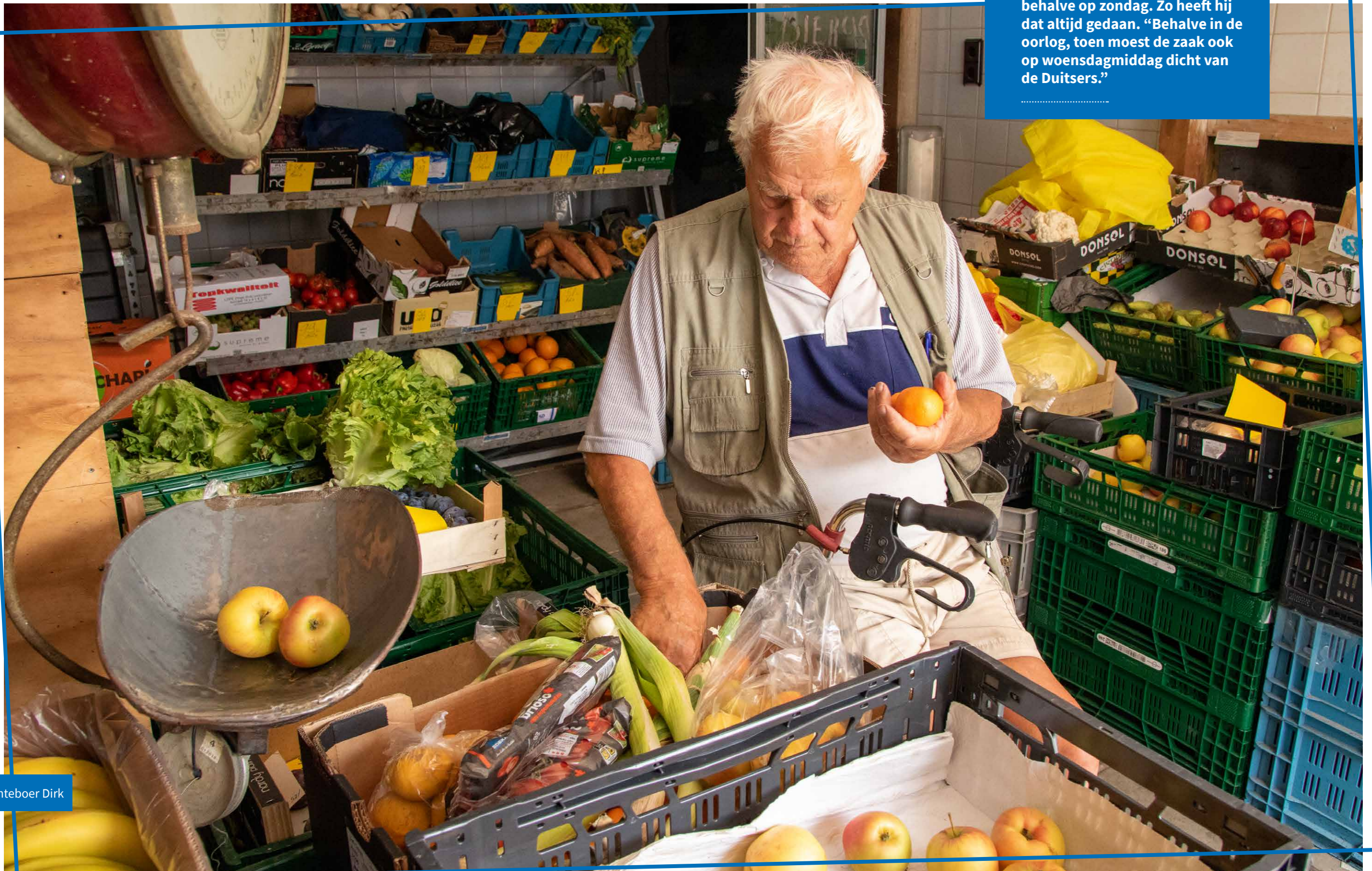
Deze functies spelen vaak in op kansen en bedreigingen. Wat voor bedreigingen spelen een rol in deze wijk? En welke kansen zien bewoners in reactie op deze bedreigingen? Misschien leven mensen langs elkaar heen en liggen er kansen tot verbinding.

Waarde

Wat is hetgeen dat wordt bedreigd en waarom zien bewoners bepaalde kansen? Dit brengt ons tot de kern van de identiteitstoel: welke waarden delen bewoners in deze wijk? In verschillende wijken worden verschillende waarden gedeeld en prioriteit toegekend.

VERHALEN OUD-CHARLOIS EN WIELEWAAL

De groentewinkel van Dirk is zes dagen per week geopend, behalve op zondag. Zo heeft hij dat altijd gedaan. “Behalve in de oorlog, toen moest de zaak ook op woensdagmiddag dicht van de Duitsers.”

Groenteboer Dirk

GROENTEBOER DIRK VERHEIJ ZORGT VOOR DE WIJKBEWONERS

Dirk Verheij (geb. 10-06-1933) is niet alleen de oudste groenteboer van Oud-Charlois, maar van heel Nederland. Vanuit een garageruimte aan de Pompstraat in Oud-Charlois verkoopt hij groente en fruit. Hij is al 75 jaar groenteboer en in zijn winkel lijkt het alsof de tijd heeft stilgestaan. Alle producten weegt hij nog op een grote weegschaal, "die komt uit 1945". Op zijn veertiende nam Dirk door ziekte van zijn vader het werk over; er moest immers brood op de plank komen. De winkel was toen gevestigd aan de Wolphaertsbocht. Doordat de huur te hoog werd verhuisden ze daarna naar de Westduëlstraat. Sinds kort zit Dirk met zijn winkel een straat verder, in een garageruimte aan de Pompstraat. Hij hoeft daar geen huur te betalen, omdat zijn winkel zo belangrijk is voor de wijk.

De winkel is mijn hobby

De groentewinkel van Dirk is zes dagen per week geopend, behalve op zondag. Zo heeft hij dat altijd gedaan. "Behalve in de oorlog, toen moest de zaak ook op woensdagmiddag dicht van de Duitsers." Hoewel hij al jaren kan leven van zijn pensioen, betekent het veel voor Dirk dat hij op zijn 89ste vanuit zijn scootmobiel nog steeds zijn beroep kan uitoefenen. "De groentewinkel is alles wat ik heb, het is mijn hobby."

Een klein hart

In de wijk weten veel vaste klanten de groentezaak te vinden, vooral ouderen en mensen die van weinig moeten rondkomen. Dirk koopt veel fruit rechtstreeks bij de boer in zodat hij de prijzen laag kan houden. Hij verdient niet veel, maar dat vindt hij niet erg. De gezelligheid in de winkel en de zorg voor andere mensen vindt hij veel belangrijker. Mensen die niet genoeg geld hebben voor gezonde voeding krijgen van hem wat extra's mee naar huis. "Ik weet van mezelf dat ik een klein hart heb, altijd gehad. Dan vraag ik aan mensen: heb je fruit voor de kinderen? Nee? Mooi, zeg ik dan. Dan pak ik wat appels en peren erbij, die doe ik in een zakje en geef ik mee. Ik zie je nog wel eens een keer terug, hopelijk in betere omstandigheden. Dan hoeven die mensen dat niet te betalen."

De mensen zorgen voor hem en hij zorgt voor de mensen

Dirk ligt goed in het sociale netwerk van de wijk, de mensen zorgen voor hem en hij zorgt voor de mensen. "Dat krijg je als je al zo lang in een wijk woont." Hij krijgt regelmatig een kopje koffie van de buurman, of een patatje uit de snackbar. Een goede kennis van Dirk, Toon, helpt hem al vijftien jaar met het binnen- en buitenzetten van de groente. De vrouw van Toon kookt weer voor hem van de groente die Dirk meegeeft. "Zo helpen we elkaar door het leven", lacht Dirk.

"De groentewinkel is alles wat ik heb, het is mijn hobby."

"Ik weet van mezelf dat ik een klein hart heb, altijd gehad. Dan vraag ik aan mensen: heb je fruit voor de kinderen? Nee? Mooi, zeg ik dan. ... Ik zie je nog wel eens een keer terug, hopelijk in betere omstandigheden. Dan hoeven die mensen dat niet te betalen."

Menselijkheid in de wijk

De afgelopen jaren heeft Dirk de wijk zien veranderen. De saamhorigheid ervaart hij vooral onder de mensen die hun leven lang in Oud-Charlois wonen. Met een toestroom van nieuwe mensen in de wijk de afgelopen jaren ziet hij een verandering in sfeer. De mensen kijken minder naar elkaar om en het baart hem zorgen dat er steeds meer criminaliteit plaatsvindt. Hij denkt dat dat komt doordat mensen het zwaar hebben, armoede maakt hen prikkelbaar naar elkaar toe. Hij vindt het belangrijk te blijven werken, want "als ik wegga komt er niks voor terug". Dirk hoopt dan ook dat de menselijkheid die hij zelf brengt en ervaart in de wijk in de toekomst weer meer terugkeert.

DE VERANDERING IN MENTALITEIT HEEFT AANDACHT NODIG

Speeltuin de Waal aan de Oudenhoornstraat in Oud-Charlois, is al 72 jaar een begrip in Charlois. Het is gebouwd door een actieve groep vrijwilligers uit de wijk op het terrein van een voormalige autosloperij. De speeltuin wordt sindsdien door hen samen met mensen van Buurt- en Speeltuinwerk Rotterdam (BSW) onderhouden. Het pronkstuk van de speeltuin is de draaimolen uit 1950, gesponsord door de Holland-Amerika Lijn, Wilton-Feijenoord en RDM Rotterdam. De omheinde speeltuin is een laagdrempelige plek waar iedereen uit de wijk elkaar tegenkomt tijdens diverse activiteiten, zoals het Halloweenfeest, Sinterklaasavond en bingo voor kinderen. Op de speeltoestellen of sportveldjes spelen kinderen tot ongeveer dertien jaar. Jongeren van scholen uit de wijk lopen hier stage en wijkbewoners werken er als vrijwilliger. Op deze manier dragen ze lokaal iets bij.

Doorverwijzen naar de juiste plekken

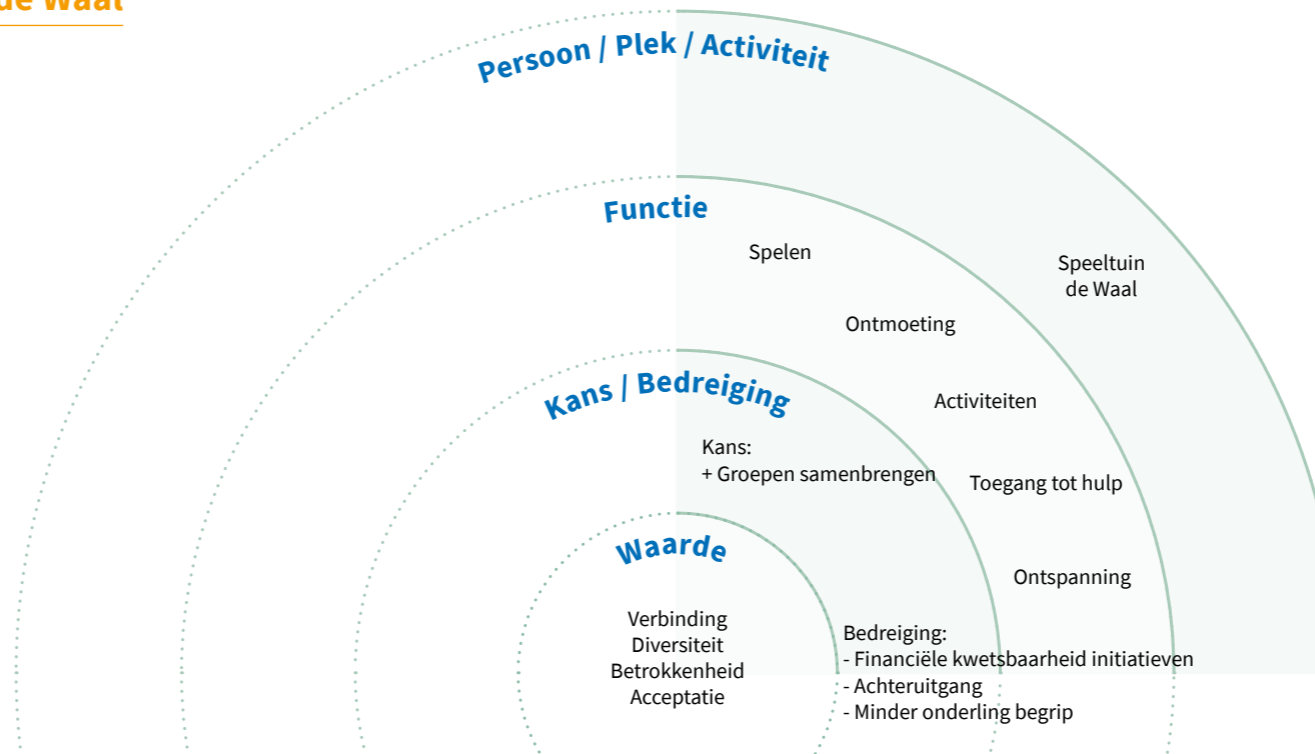
Carla van der Leer-Kolijn is al achttien jaar intensief betrokken bij Vereniging Speeltuin de Waal als voorzitter. Verbinding onder de bewoners met verschillende achtergronden in de wijk vindt zij een van de belangrijkste speerpunten van de speeltuin. Carla: "Ik vind het belangrijk dat de speeltuin multicultureel is, niet op slechts één groep gericht, want Charlois is een hele gemixte wijk. We willen graag dat iedereen met elkaar samen speelt. Vaak zie je dat veel mensen uit verschillende culturen apart gaan zitten. Hier vinden we het belangrijk dat iedereen samenwerkt, daar doen we ook actief ons best voor." De speeltuin is een belangrijke schakel in het wijknetwerk van Charlois. Het is vaak het eerste punt waar mensen naartoe komen als ze hulp nodig hebben, vertelt Carla. "We kunnen mensen doorverwijzen naar de juiste plekken als ze problemen hebben. Hulp begint bij gewone mensen en die zitten in de speeltuin." Ze vindt het zorgelijk dat de speeltuin te maken heeft met bezuinigingen. Daardoor is het de afgelopen jaren moeilijker geweest om het volledige programma aan te blijven bieden. "Die bezuinigingen zijn heel frustrerend, omdat we zoveel werk willen doen in de wijk. Je gaat achter iedereen aan om te helpen, maar dan moet de gemeente wel geld blijven uittrekken voor plekken als deze."

Veel Poolse kinderen zijn nu ook lid geworden

De wijk is veranderd in de 52 jaar dat Carla in Charlois woont. Ze ziet bewoners vertrekken omdat de wijk achteruitgaat met de komst van nieuwe bewoners en onderhuur van woningen. Dat vindt ze opmerkelijk. "Vroeger verhuisden mensen die uit Charlois waren vertrokken weer terug, want een 'Charloiser' krijg je niet uit Charlois. Dat is nu een stuk minder aan het worden." In de speeltuin doen ze hun best om ook nieuwe bewoners te betrekken. Er zijn veel Poolse kinderen in de wijk komen wonen, waarvan er nu veel lid zijn geworden. Het lukt echter niet om iedereen in de wijk te bereiken. "Veel van de nieuwe bewoners hebben andere normen en waarden dan wij gewend zijn, mensen houden minder rekening met elkaar." Ze voegt toe dat dit ook met corona en andere ellende in de wereld te maken lijkt te hebben waardoor vooral ouderen en volwassenen prikkelbaarder zijn geworden. Gelukkig ziet ze dat de kinderen na de afgelopen twee jaar wel weer echt samenkomen in de speeltuin, maar bij de volwassenen loopt dat trager.

"Ik vind het belangrijk dat de speeltuin multicultureel is, niet op slechts één groep gericht, want Charlois is een hele gemixte wijk. We willen graag dat iedereen met elkaar samen speelt. Vaak zie je dat veel mensen uit verschillende culturen apart gaan zitten"

Carla van der Leer-Kolijn

"Het oude volk uit Charlois kent elkaar gewoon heel goed, maar met nieuwe bewoners hebben we echt hulp nodig van de gemeente, want anders gaat het mis in de wijk."

Carla van der Leer-Kolijn

Hulp van de gemeente is hard nodig

De verandering in mentaliteit onder wijkbewoners is een onderwerp dat aandacht nodig heeft volgens Carla. De rust lijkt verdwenen in Charlois, het lawaai tot 's avonds laat op straat en het opgestapelde afval rondom de vuilcontainers zorgen voor problemen en ongedierte. Zelf ervaart ze in sommige delen van de wijk nog echte verbondenheid, zoals in de buurt waar Carla woont. Buren hebben veel contact met elkaar en helpen elkaar wanneer nodig. In de communicatie met nieuwe bewoners hoopt Carla op hulp van de gemeente. "Het oude volk uit Charlois kent elkaar gewoon heel goed, maar met nieuwe bewoners hebben we echt hulp nodig van de gemeente, want anders gaat het mis in de wijk."

De wijk Charlois is uitgegroeid tot een echte kunstenaarsbuurt. “Daar zijn wij in zekere zin volledig verantwoordelijk voor”, lacht kunstenaar Kamiel Verschuren. “In verhouding is hier in de wijk maar een klein percentage kunstenaars ten opzichte van niet-kunstenaars. De zichtbaarheid van de kunstenaars is hier alleen veel groter in vergelijking met andere wijken.”

Kamiel Verschuren

Stichting B.a.d.

Foto: Stichting B.a.d.

KUNST MAAKT VAN CHARLOIS EEN BETERE BUURT

In een gekraakt voormalig schoolgebouw aan de Talingstraat in Charlois, richtte een groep kunstenaars in 1991 Stichting B.a.d. op. De stichting geeft artistieke richting en biedt tijdelijke verblijfsruimtes voor 24 kunstenaars, zowel nationaal als internationaal. Zes gezinnen wonen permanent in het gebouw. Gezamenlijk onderhouden ze de plek, vanuit de vereniging B.a.d. To The Future. Medeoprichters van Stichting B.a.d. Kamiel Verschuren en Janine Schrijver zijn nog steeds betrokken bij de stichting.

Broeinest voor creativiteit

De wijk Charlois is uitgegroeid tot een echte kunstenaarsbuurt. “Daar zijn wij in zekere zin volledig verantwoordelijk voor”, lacht kunstenaar Kamiel Verschuren. “In verhouding is hier in de wijk maar een klein percentage kunstenaars ten opzichte van niet-kunstenaars. De zichtbaarheid van de kunstenaars is hier alleen veel groter in vergelijking met andere wijken.” In de wijk vind je geen instituten; alles wordt georganiseerd vanuit de kunstenaars zelf. Dat de kunstenaars naar Charlois zijn getrokken komt volgens fotograaf en kunstenaar Janine Schrijver omdat er plek was in de wijk. “Laten we eerlijk zijn, niemand wilde op Zuid zijn. Toen we hier kwamen was het een hele slechte buurt.”

Hoop, potentie en armoede

De wijk heeft verschillende kanten, zeggen Janine en Kamiel. Enerzijds is er hoop en potentie, maar aan de andere kant zie je veel armoede en zijn mensen aan het overleven. “In Charlois wonen nu veel arbeidsmigranten uit Polen, Hongarije, Bulgarije en Roemenië; vaak groepen mannen die samenwonen in kleine woningen. Dat doen ze zo’n vijf jaar, waarna ze een huis kopen en hun gezin laten overkomen.” Er is ook een groep die komt om te werken maar die door huisjesmelkers uit huis wordt gezet zodra het werk is opgedroogd. “Die mensen slapen hier in het park en die problematiek is groot en behoorlijk complex.”

Maakproces in samenwerking met de wijk

Veel permanente kunstenaars binnen B.a.d. richten zich op de maatschappelijke en sociale uitdagingen in Charlois en voelen zich verantwoordelijk voor bewoners. Maar, veel bewoners zijn ‘participatie-moe’: “er wordt om veel input gevraagd van mensen. De vraag is wat daar vervolgens mee gebeurt. Je hoort vaak dat hun input gebruikt wordt en er ergens geld mee verdiend wordt, maar zij zien eigenlijk nooit wat terug.” Volgens Kamiel is het noodzaak om langdurig betrokken te zijn bij bewoners, wat mede mogelijk is door het permanente verblijf van kunstenaars binnen Stichting B.a.d.

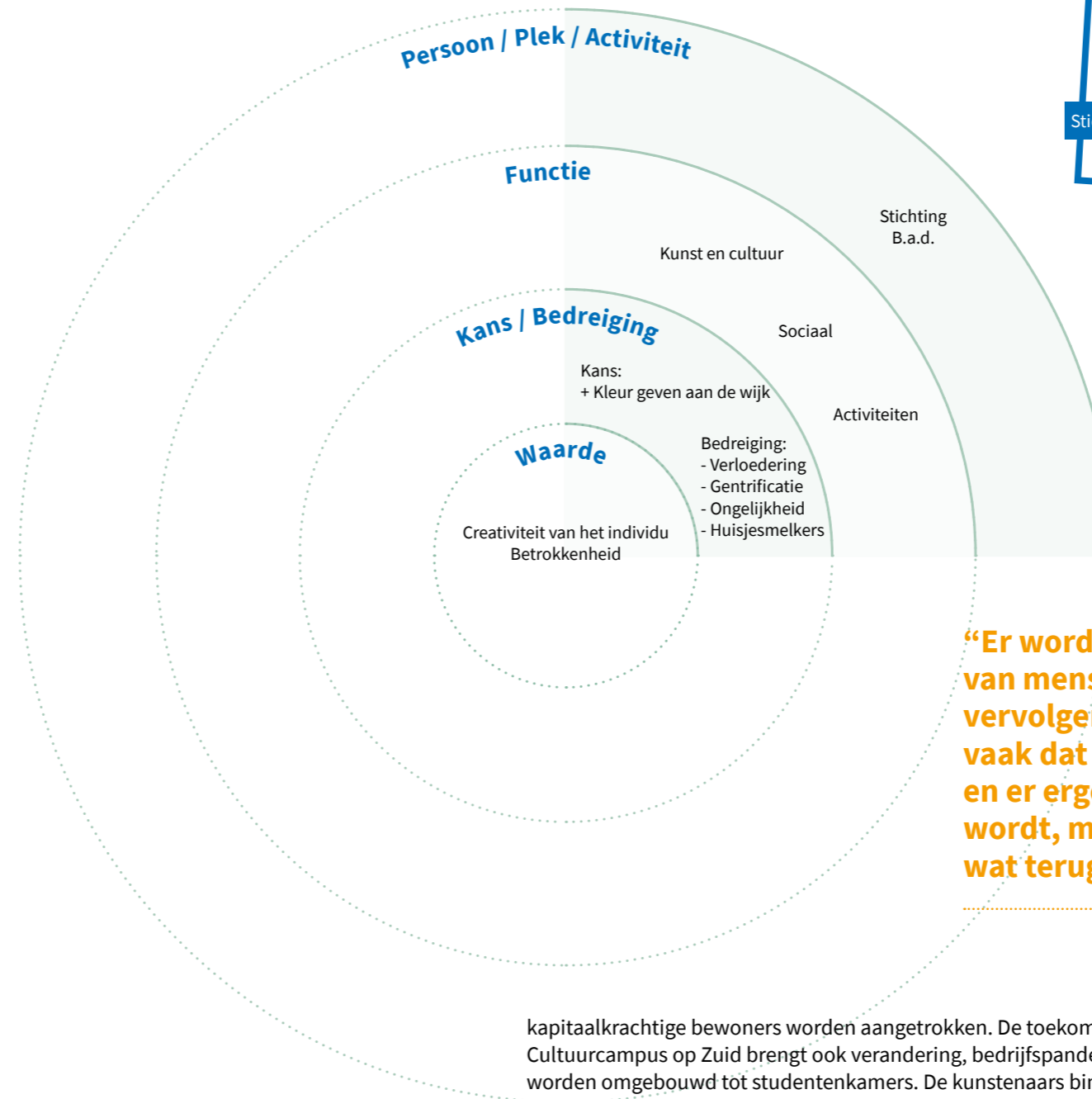
Zichtbare verbetering

De balans is kwetsbaar in de wijk. “Het is hier een soort snelkookpan. Als er weer een crisis is, neemt het aantal inbraken toe of wordt opeens je auto gestolen. Of mensen trekken putdeksels uit de straat om te verkopen als oud ijzer.” Daartegenover worden woningen in de wijk duurder waardoor

“In dit gebied zijn wel tientallen kunstwerken te vinden. Het is niet voor iedereen meteen herkenbaar als kunst, maar jongeren in de buurt groeien er mee op en dat maakt verschil.”

Foto: Stichting B.a.d.

“Er wordt om veel input gevraagd van mensen. De vraag is wat daar vervolgens mee gebeurt. Je hoort vaak dat hun input gebruikt wordt en er ergens geld mee verdiend wordt, maar zij zien eigenlijk nooit wat terug.”

kapitaalkrachtige bewoners worden aangetrokken. De toekomstige Cultuurcampus op Zuid brengt ook verandering, bedrijfspanden worden omgebouwd tot studentenkamers. De kunstenaars binnen B.a.d. blijven aandacht vragen voor de urgente kwesties die spelen in hun wijk. Als betrokken bewoners én via hun werk, want hun kunst draagt bij aan een betere leefomgeving. “In dit gebied zijn wel tientallen kunstwerken te vinden. Het is niet voor iedereen meteen herkenbaar als kunst, maar jongeren in de buurt groeien er mee op en dat maakt verschil. Vroeger was het hier totaal anders, er was meer ellende. Nu is daarnaast ook iets positiefs in de buurt gekomen.”

De gelijkvloerse huizen zijn omgeven door groene tuintjes en de opzet van de woningen die nog overeind staan is ruimtelijk. De sfeer die nu in de wijk hangt is volgens Hennie niet te vergelijken met vroeger; die was gemoedelijk en bewoners voelden zich vrij.

Hennie

DE WIELEWAAL WAS OOIET HET THUIS VOOR EEN HELE HECHTE GEMEENSCHAP

Hennie Hoogkamer (geb. 30-04-1959) woont haar hele leven in de wijk Wielewaal. De wijk werd na de oorlog gebouwd als tijdelijke woonwijk. De 545 woningen zouden aanvankelijk maar 25 jaar blijven staan. Ruim 75 jaar later staat nog steeds een deel overeind. Sinds in 2015 het plan voor de sloop van de woningen bekend werd, strijdt een actieve groep bewoners, waaronder Hennie, voor het behoud van hun wijk.

Van sfeervol tuindorp naar lege stadswijk

In 2016 gaf een deel van de bewoners gehoor aan de oproep om uit hun huis te vertrekken vanwege de naderende sloop. Deze leegstaande panden werden dichtgetimmerd en onbewoonbaar verklaard. Inmiddels is de helft van de wijk gesloopt en worden daar nieuwe woningen gebouwd, waar al deels nieuwe bewoners in wonen. De andere helft van de wijk staat nog overeind en in een aantal huizen wonen nog mensen. Hennie woont nog in één van die huizen: "Ik noem het altijd het smurfendorp hier", vertelt Hennie liefkozend, "want de huisjes lijken zo klein van de buitenkant." De gelijkvloerse huizen zijn omgeven door groene tuintjes en de opzet van de woningen die nog overeind staan is ruimtelijk. De sfeer die nu in de wijk hangt is volgens Hennie niet te vergelijken met vroeger; die was gemoedelijk en bewoners voelden zich vrij. "Als mensen boodschappen gingen doen dan kon de deur open blijven staan, terwijl de burens op de kinderen letten. Er waren toen ook nog supermarkten op het terrein. Tot een paar jaar geleden was er nog een patatzaak, maar die is nu ook weg. Nu is er niets meer."

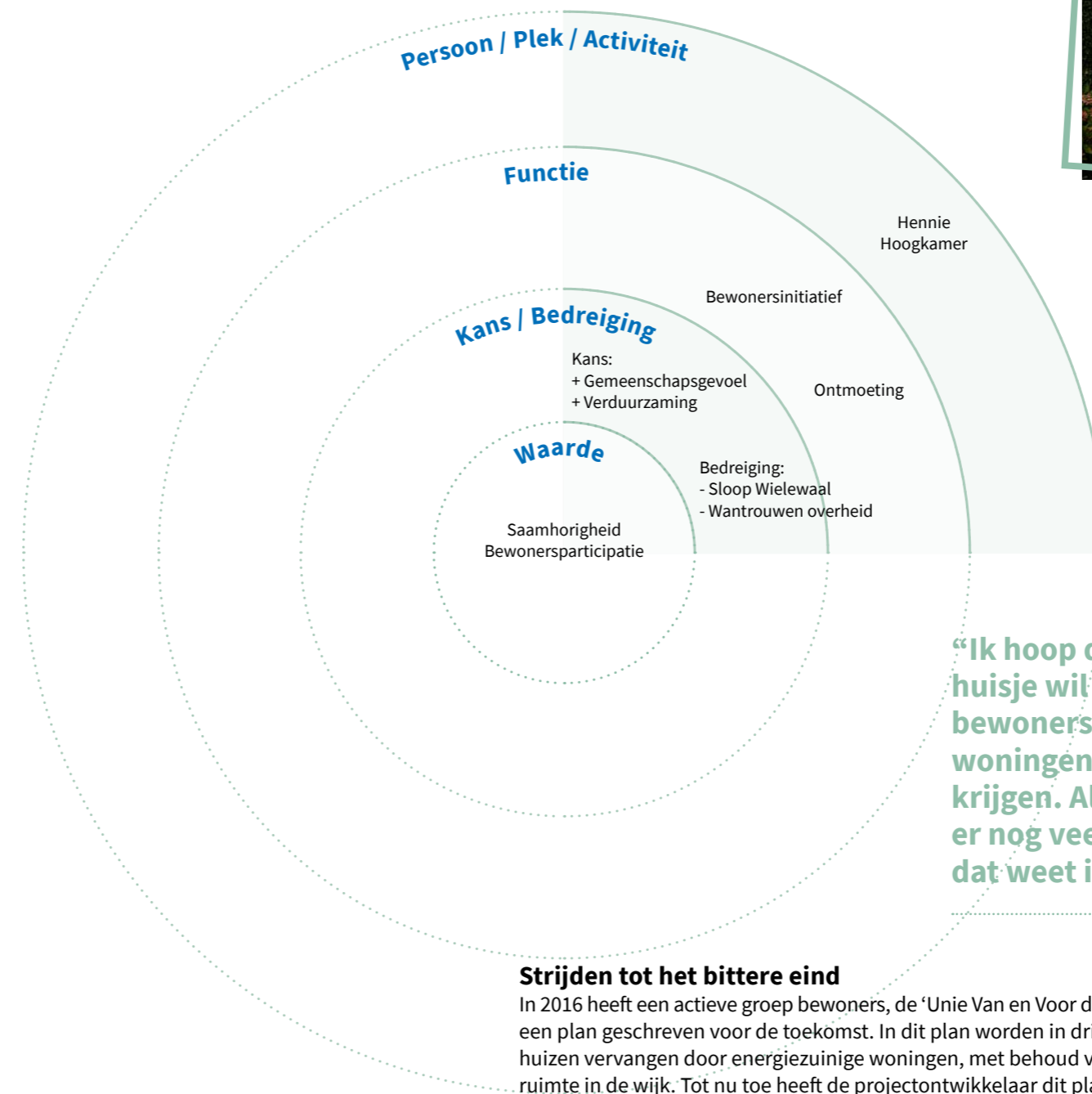
Gemeenschapsgevoel in de Wielewaal

In de wijk woonden veel oudere bewoners, mensen die daar al hun hele leven wonen. Mensen met kleine inkomens. Het is altijd een arme wijk geweest, maar volgens Hennie zorgde dat juist voor een hecht gemeenschapsgevoel. "Eten wordt bijvoorbeeld nooit weggegooid hier in de wijk, dat wordt gedeeld met mensen. Is er iemand ziek, dan worden er boodschappen gehaald. Zo gaan we hier met elkaar om." Dit gemeenschapsgevoel leeft nog sterk onder de mensen die in de oude huizen wonen. De angst over hoe de wijk eruit gaat zien wanneer al het oude verdwijnt zorgt voor veel pijn en verdriet.

Bewoners voelen zich niet gehoord

Bewoners zijn het niet oneens met het bouwen van nieuwe woningen, maar ze voelen zich niet gehoord en begeleid in het proces. De woningen die nu gebouwd worden voldoen niet aan de behoeftes van de huidige bewoners qua voorzieningen en ruimte. Zij hadden graag inspraak gehad in de nieuwbouwplannen. "Het is zo onrechtvaardig. Waarom hebben bewoners geen inspraak over hun eigen wijk? Ik snap dat niet, wij zijn toch de experts van de wijk?" In het Wielewaalhuis kunnen mensen terecht voor meer informatie over de nieuwbouw, maar daar weigert de groep bewoners waarmee Hennie optrekt een stap over de drempel te zetten. In plaats daarvan komen ze samen in een leegstaand huis tegenover het Wielewaalhuis waar ze hun eigen plannen bespreken.

"Eten wordt bijvoorbeeld nooit weggegooid hier in de wijk, dat wordt gedeeld met mensen. Is er iemand ziek, dan worden er boodschappen gehaald. Zo gaan we hier met elkaar om."

"Ik hoop dat dit lukt, want zo'n huisje wil ik wél. Dan zouden alle bewoners die nu nog in de oude woningen wonen zo'n huisje kunnen krijgen. Als het plan lukt, komen er nog veel meer mensen terug, dat weet ik zeker."

Strijden tot het bittere eind

In 2016 heeft een actieve groep bewoners, de 'Unie Van en Voor de Wielewaalers' een plan geschreven voor de toekomst. In dit plan worden in drie jaar tijd alle huizen vervangen door energiezuinige woningen, met behoud van de huidige ruimte in de wijk. Tot nu toe heeft de projectontwikkelaar dit plan nog niet omarmd, maar is wel in gesprek met de groep. Hennie: "Ik hoop dat dit lukt, want zo'n huisje wil ik wél. Dan zouden alle bewoners die nu nog in de oude woningen wonen zo'n huisje kunnen krijgen. Als het plan lukt, komen er nog veel meer mensen terug, dat weet ik zeker". Tot die tijd blijven Hennie en andere bewoners strijden.

DE BUURTWINKEL HEEFT EEN BELANGRIJKE FUNCTIE

Ria van der Torre verhuisde in 1986 naar de wijk Wielewaal in Charlois. Door haar prettige woning, haar groene tuintje en de rust ziet Ria zichzelf wel oud worden in de wijk. Maar stilzitten doet ze niet. Ria is actief in de buurtwinkel, regelt eens per week het eten voor oudere buurtbewoners en is lid van de knutselclub.

Eetclub voor ouderen

“Het is belangrijk dat iemand opkomt voor de mensen hier”, zegt Ria. En dat doet Ria al jaren. “Veel ouderen in de wijk wonen alleen. Dan heb je elkaar echt nodig. Als ik thuis op de muur klopt, komt er meteen iemand kijken of er wat is. Dat moet je hebben.” Acht jaar geleden werd in de wijk een eetclub opgericht voor oudere bewoners. In samenwerking met ASVZ, een woongemeenschap voor mensen met een verstandelijke of meervoudige beperking, werd twee keer per week warm gegeten in Eetcafé Sjaars. “Op dinsdag en donderdag konden de senioren er terecht. Als je achteraf eten wilde meenemen dan deden ze het voor je in een bakje. Soms zaten hier wel vijftig mensen gezellig samen te eten.”

Een bakkie koffie

Toen de coördinator ermee stopte nam Ria de organisatie van de eetclub over. Maar door corona is het helaas minder geworden, vertelt ze. “Nu eten we een keer in de week en halen we het eten af, want we mogen nog niet met z'n allen aan tafel.” De etensclub is de afgelopen jaren kleiner geworden en heeft nu ongeveer twaalf leden, voornamelijk bewoners uit de oude woningen van Wielewaal. “Gelukkig komen we wel weer bij elkaar voor een bakkie koffie. Dat kost niks.”

Barbecue op Burendag

Ook is Ria geregeld te vinden in de buurtwinkel. “Wij zitten er op maandagmiddag met de knutselclub. Op dinsdagavond gaan er mensen klaverjassen. Vroeger deden we ook lijndansen, daar was veel animo voor.” Samen met de buurtwinkel organiseren de ouderen allerlei activiteiten voor de wijk. “We maken bijvoorbeeld kerstspullen, of leuke dingen voor Pasen. Ook organiseren we jaarlijks een barbecue tijdens de nationale Burendag. We zetten dan een tent op in de tuin bij degene die barbecuet. Die dag geven we ook iedereen een presentje, gemaakt door de leden van de knutselclub.”

Spanning in de Wielewaal

Het is het afwachten wat er gaat gebeuren met de buurtwinkel, want het pand staat op de lijst om gesloopt te worden. Ook is er spanning met een groep mensen die activiteiten organiseert in het nabijgelegen Wielewaalhuis. “Tot op heden kunnen we nog in de buurtwinkel terecht. Maar waar we daarna naartoe gaan weet ik niet.”

“Veel ouderen in de wijk wonen alleen. Dan heb je elkaar echt nodig. Als ik thuis op de muur klopt, komt er meteen iemand kijken of er wat is. Dat moet je hebben.”

Persoon / Plek / Activiteit

Functie

Ontmoeting

Buurtwinkel en eetclub Wielewaal

Kans / Bedreiging

Activiteiten

Maaltijden

Waarde

Betrokkenheid
Verbinding
Klaar staan voor elkaar
Creativiteit

Bedreiging:
- Sloop Wielewaal
- Gebrek aan verbinding bewonersgroepen (oud en nieuw)
- Eenzaamheid

“We willen de knutselclub en eetclub houden, want we vinden het allemaal hartstikke leuk. Ons cluppie blijft wel, maar of het gaat integreren met de anderen op de nieuwe plek, dat ligt aan de mensen zelf.”

Ria

05

Er is ook een splitsing in de wijk gekomen: de één mag de ander niet en andersom. Vandaar dat wij apart in de buurtwinkel zitten.” Ria zou het liefst zien dat iedereen weer met elkaar door een deur kan. “We willen de knutselclub en eetclub houden, want we vinden het allemaal hartstikke leuk. Ons cluppie blijft wel, maar of het gaat integreren met de anderen op de nieuwe plek, dat ligt aan de mensen zelf.”

“Nadat het bejaardentehuis leeg kwam te staan, zouden hier woningen komen voor probleemjongeren”, vertelt John van der Jagt. “Maar dat zagen ze in de wijk niet zo zitten.” Als bewoner van Charlois is John vanaf het begin bij De Nieuwe Nachtegaal betrokken.

John

DE NIEUWE NACHTEGAAL IN CHARLOIS IS EEN PLEK VOOR DE HELE WIJK

Aan de Mezenhof midden in Oud-Charlois vind je De Nieuwe Nachtegaal: een gezellig Huis van de Wijk in een voormalig bejaardentehuis. Hier organiseren zo'n veertig vrijwilligers recreatieve- en sportactiviteiten voor de bewoners van de wijk.

Stichting De Nieuwe Nachtegaal

“Nadat het bejaardentehuis leeg kwam te staan, zouden hier woningen komen voor probleemjongeren”, vertelt John van der Jagt. “Maar dat zagen ze in de wijk niet zo zitten.” Als bewoner van Charlois is John vanaf het begin bij De Nieuwe Nachtegaal betrokken. Eerst als voorzitter van het actiecomité tegen het herbestemmingsplan, later als voorzitter van de wijkvereniging en Stichting De Nieuwe Nachtegaal. “Toen de plannen voor de jongeren niet doorgingen, heeft het actiecomité in samenwerking met de wijkbewoners randvoorwaarden bepaald voor een nieuw bestemmingsplan. De uitkomst was De Nieuwe Nachtegaal.”

Bewoners met een rugzakje

Om het pand te bekostigen wonen er ook mensen met een psychiatrische achtergrond die begeleid worden via Antes, voorheen Bavo Europoort. In het begin waren de buurtbewoners wat huiverig voor hun komst. Want wat moet je met een concentratie van mensen met psychische problemen, midden in een woonwijk? Achteraf bleek het paniek om niks. “De bewoners worden hier volledig geaccepteerd en door niemand gek aangekeken. Mensen met een psychiatrische achtergrond zijn ook gewoon mensen.”

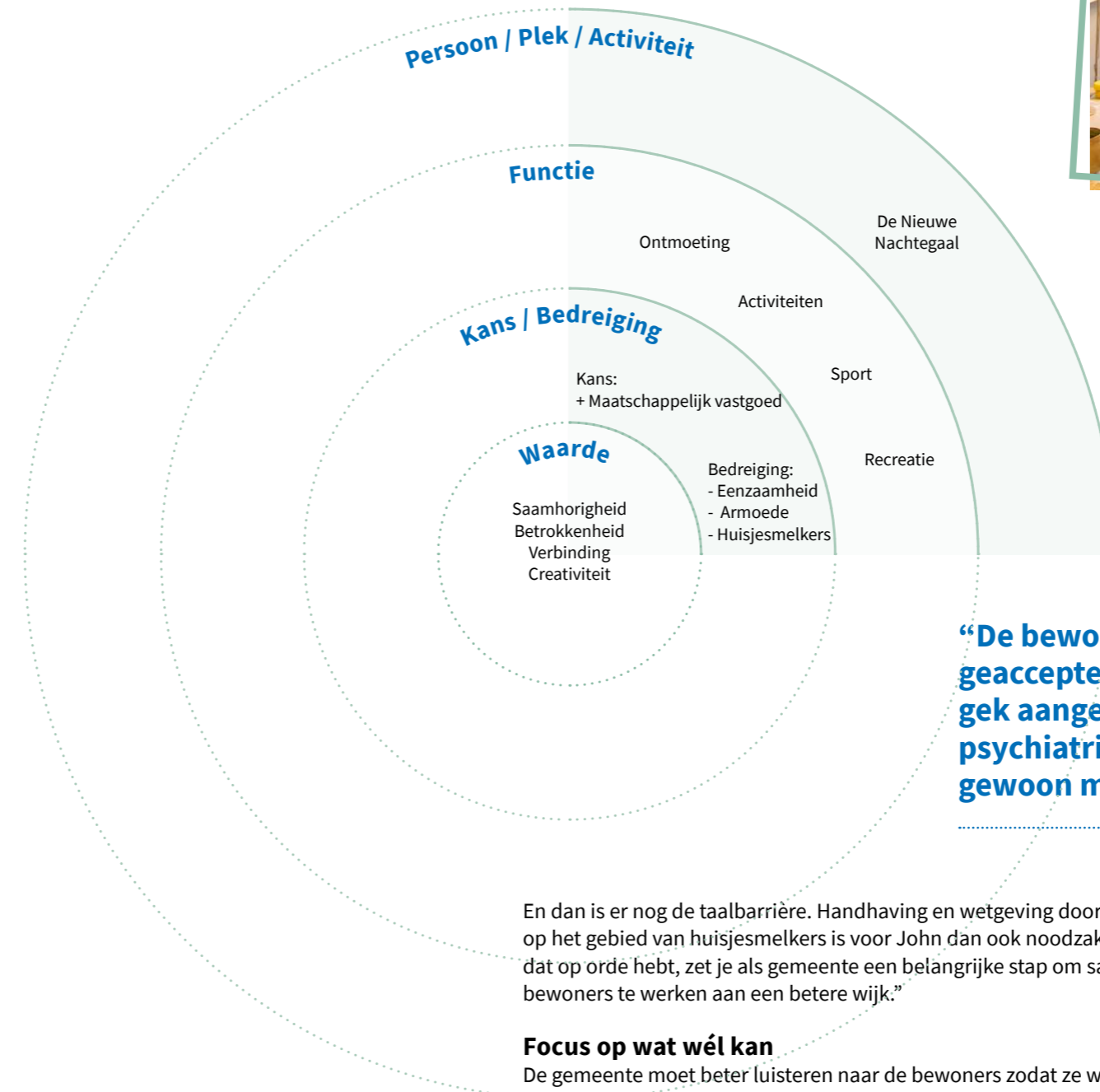
Aandacht voor eenzaamheid

De Nieuwe Nachtegaal is een bekend begrip in Charlois. Er komen veel ouderen, wat zorgt voor minder eenzaamheid in de wijk. Samen met vrijwilligers wordt er gekaart, geschaakt, een biljartje gelegd en bingo gespeeld. Ook zijn er workshops en is er een speciale 55+ groep. “Via de wijkverpleegkundige ontdekten we dat er senioren in Charlois wonen die geen mantelzorg krijgen. Bijvoorbeeld omdat hun kinderen ver weg wonen of door een slechte familieband. Voor deze groep doen we elke week boodschappen. Of ze kunnen voor een klein bedrag aanschuiven bij de buurthap.” Ook worden er klusjes gedaan en bij problemen de juiste personen ingeschakeld, zoals de wijkverpleegkundige of maatschappelijk werker.

Veel gedoe door huisjesmelkers

John omschrijft Oud-Charlois als een leuke, hechte wijk waar bewoners elkaar kennen en goed met elkaar om gaan. “Maar er zijn ook problemen”, zegt hij. Zoals overbewing in huizen waar huisjesmelkers kamers onderverhuren aan arbeidsmigranten. “Ze wonen soms wel met tien man in een tweekamerwoning. Dat zorgt voor veel overlast.” Contact met deze groep is er bijna niet, omdat vrijwel niemand permanent in Nederland blijft.

“Als je dat op orde hebt, zet je als gemeente een belangrijke stap om samen met de bewoners te werken aan een betere wijk.”

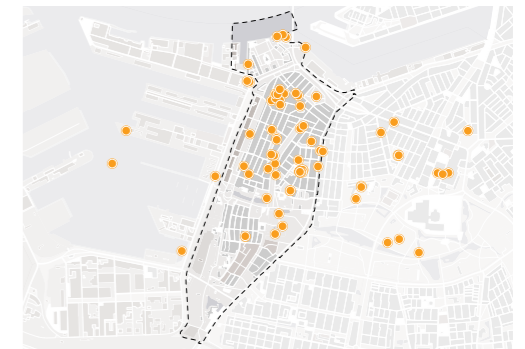
“De bewoners worden hier volledig geaccepteerd en door niemand gek aangekeken. Mensen met een psychiatrische achtergrond zijn ook gewoon mensen.”

En dan is er nog de taalbarrière. Handhaving en wetgeving door de gemeente op het gebied van huisjesmelkers is voor John dan ook noodzakelijk. “Als je dat op orde hebt, zet je als gemeente een belangrijke stap om samen met de bewoners te werken aan een betere wijk.”

Focus op wat wél kan

De gemeente moet beter luisteren naar de bewoners zodat ze weten wat er speelt, vindt John. En niet afhaken. Zoals die keer dat het idee voor een waterreservoir bij het Nachtegaalplein na veel input van bewoners en experts toch niet werd gerealiseerd. “Als je burgers betreft bij besluitvorming en er wordt vervolgens niets mee gedaan, dan krijg je natuurlijk nooit de nodige participatie. Dan laten mensen het de volgende keer afweten. Dat is behoorlijk frustrerend. Daarom focussen wij ons nu op dingen die we wel kunnen realiseren, al is het kleinschalig.”

VERHALENWANDELING OUD-CHARLOIS EN WIELEWAAL

Hierboven zie je de plekken, activiteiten en mensen die genoemd zijn door bewoners in de zoektocht naar de wijkidentiteit(en). Op de routekaart hiernaast worden zes verhalen uitgelicht. Wandel er langs en leer de wijk nog beter kennen!

Het verhaal van de wijk is nooit af. Schrijf hieronder de namen van plekken, mensen of activiteiten die jij ook belangrijk vindt in de wijk.

- 07
- 08
- 09
- 10
- 11

01

Groenteboer Dirk Verheij

“Dat krijg je als je al zo lang in een wijk woont. Zo helpen we elkaar door het leven.”

Pompstraat

02

Speeltuin de Waal

De speeltuin is vaak het eerste punt waar mensen naartoe komen als ze hulp nodig hebben.

Oudenhoornstraat 17

03

Stichting B.a.d.

“De zichtbaarheid van kunstenaars is hier alleen veel groter dan in andere wijken.”

Talingstraat 5

04

Hennie Hoogkamer

De wijk was ooit het thuis voor een hele hechte gemeenschap, maar voelt nu bijna aan als een spookdorp.

Wielewaal, wandel op eigen gelegenheid door dit gebied.

05

Ria van der Torre

“Veel ouderen in de wijk wonen alleen. Dan heb je elkaar echt nodig.”

Rollostraat 53

06

De Nieuwe Nachtegaal

“Via de wijkverpleegkundige ontdekten we dat er senioren in Charlois wonen die geen mantelzorg krijgen. Voor deze groep doen we elke week boodschappen.”

Mezenhof 1

COLOFON

Oud-Charlois en Wielewaal

Wijkidentiteit(en)

In opdracht van

Gemeente Rotterdam

In samenwerking met

Wijkraad Oud-Charlois en Wielewaal

Uitvoering

Veldacademie
Waalhaven Oostzijde 1
3087 BM Rotterdam
info@veldacademie.nl | www.veldacademie.nl

Stichting Wijkcollectie
Willem Buytewechstraat 145
3024 XE Rotterdam
info@wijkcollectie.nl | www.wijkcollectie.nl

Uitgave

1^e uitgave, december 2022
©2022 Stichting Wijkcollectie | Veldacademie

Copyright

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden, tonen en op- en uitvoeren onder de volgende voorwaarden:

Naamsvermelding De gebruiker dient de naam van Stichting Wijkcollectie en Veldacademie te vermelden. **Niet-commercieel** De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken. **Geen afgeleide werken** De gebruiker mag het werk niet bewerken.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl/>

Onderzoeksteam

Eschwin Loos
Anne-Lotte Groenewegen

Nicole van Dijk

Coördinatie

Eschwin Loos

Leonie Roukens

Wijkanalyse

Eschwin Loos

Wijkreporter

Willemin Bunschoek

Eindredactie verhalen

Cathelijne Beijn
Nicole van Dijk
Mariette van der Elburg

Vormgeving en beeldredactie

Quirine van Thiel
Minke Themans

Lotl Design, Marlies Bouman

Fotografie

Haroune Boufangacha

Willemin Bunschoek

OUD-CHARLOIS EN WIELEWAAL

Wijkidentiteit(en)

De identiteit van de wijk is altijd in beweging. Juist daarom is het waardevol om hier van tijd tot tijd een afspiegeling van in kaart te brengen. Stichting Wijkcollectie en Veldacademie hebben de krachten gebundeld en de identiteit(en) van de wijken Oud-Charlois en Wielewaal in meerdere vormen in beeld gebracht. Het resultaat hiervan is deze rapportage.